

ხალხი, ენა, მშობალი

1. ენას ხალხი ქმნის, სამწერლო ენას — მწერლობა, სამწერლო ენის ძეგლები ენის ნაკვალევს ტოვებენ ისტორიაში.

ენის სპეციალისტი ამ ნაკვალევის მიხედვით აღადგენს, მეტ-ნაკლები სისრულით, თუ რა სახისა იყო იმ დროს ენის ლექსიკა, სიტყვისა და წინადადების სტრუქტურა, ბგერითი შედგენილობა.

2. ქართული სამწერლო ენის ყველაზე ძველ „ნაკვალევად“ ითვლება წარწერა ბოლნისის სიონზე V საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედისა (ასოთა მოხაზულობა ქვაზე — ივანე ჯავახიშვილის სამართლიანი ვარაუდით — გვაფიქრებინებს, რომ მეხუთე საუკუნეში შექმნილად ქართულ ანბანს ვერ მივიჩნევთ: ამ დროისათვის მას განვითარების გარკვეული გზა უნდა ჰქონდეს გავლილი).

3. ერის რაობას როცა განსაზღვრავენ, ენის ერთობაზე მიუთითებენ.

ერის რაობის ეს ნიშანი ყველაზე ძველია (ტერიტორიის ერთობა, ეკონომიკა, ფსიქიკური წყობა ამ მხრივ ენას ვერ შეედრებია).

ერის რაობის ეს ყველაზე ძველი ნიშანი ხალხს ახასიათებდა, ხალხის მეობას განსაზღვრავდა:

შეიძლება ხალხმა სამშობლო გამოიცვალოს და იმავე ხალხად დარჩეს, თუ ენა შეინარჩუნა, — წერს კ. უშინსკი, ცნობილი პროგრესული რუსი პედაგოგი, — მაგრამ სხვა ხალხად იქცევა, თუ ენა იცვალა (თურქული მოდემის ხალხი, ბულგარელები, კარგა ხანია ახლანდელ სამშობლოში დამკვიდრდნენ, სლავური მეტყველება შეითვისეს და სლავ ხალხად თვლიან თავს).

ენა ხალხის მეობის ყველაზე არსებითი ნიშანია.

4. აქ იგულისხმება ბუნებრივი ენა, ხალხის შექმნილი და ხალხის კუთვნილება.

შეიძლება „ენის“ შექმნას ცალკეული პირიც შეეცადოს: „ესპერანტო“, „იდო“.. ამგვარი ენის ნიმუშებია; ესაა ე. წ. „ხელოვნური

დამხმარე საერთაშორისო“ ენები. ყველაზე მეტი მიმდევარი „ესპერანტოს“ ჰყავს. იგი ლათინური ენის გამარტივებულ სუროგატს წარმოადგენს.

„ესპერანტომ“ რაღაც პრაქტიკული დახმარება შეიძლება გაუწიოს იმას, ვინც ეს ენა ისწავლა, მაგრამ ამ ენაზე ლირიკული პოეზია რომ შეიქმნას, სათუთა: ბუნებრივი ენის მაგივრობას ის, ცხადია, ვერ გასწევს.

რაც არსებითია: ავტომატური თარგმანი რადიკალურად ცვლის ვითარებას — სხვადასხვა ენაზე მოლაპარაკეთა ურთიერთობაც შესაძლებელი ხდება და ხალხის დედაენასაც მისი ბუნებრივი ადგილი ურჩება.

5. ენის რაობას, ენათა ცვლის ისტორიას იკვლევს, სამწერლო ენის მეურნეობას უვლის და სამწერლო ენის განვითარების საკითხებს შეისწავლის ენის სპეციალისტი, ენათმეცნიერი: რა გვაქვს სამწერლო ენაში და, თუ რყევა გვაქვს, როგორ მივიღეთ იგი. ერთი სიტყვით, ენათმეცნიერს სწორი დიაგნოზის დასმა ევალება; კერძოდ, ისიც უნდა გაარკვიოს: ის ნაირგვარობა გვაქვს, რაც სალიტერატურო ენას აქრელებს და აძაბუნებს და, მაშასადამე, უადგილოა („იმათ თქვეს“ — შდრ. იმათმა თქვეს, იმგენმა თქვეს), თუ ისეთი ვარიანტებია, რომ მათი მოშლა ენას გააღარიბებდა, შტამპს შექმნიდა („მგზავრი დაშავდა“... „მეურნეობა დაზარალდა სეტყვისაგან“... „შენობა დაზიანდა მიწისძვრისაგან“... რუსული ენა აქ სამსავე შემთხვევაში ერთ ზმნას იხმარს: пострадали, -а, -о... ქართულადაც ერთ სიტყვას — „დაზარალდა“ — ხმარობს ზოგი ავტორი ზოგ გაზეთში...).

6. სალიტერატურო ენის კანონმდებლად მოჰქონდა თავი ძველ სასკოლო გრამატიკას; აქ საკითხს ასე სვამდნენ: როგორ არის, როგორ უნდა იყოს! ჩვეულებრივ იტყოდნენ: ასეა კეთილხმოვანი! ერთისთვის კეთილხმოვანი შეიძლებოდა მეორეს არაკეთილხმოვნად მიეჩნია („ბავშვი“ თუ „ბავში“... უფრო კეთილხმოვანი რაა, ამაზე კამათი ჩვენში ყოფილა...). ეს სუბიექტური საზომია.

7. სალიტერატურო ენას მწერალი ქმნის; მხატვრული ნაწარმოები... აქ „არ ყველა სწორია“: არის რომანი, მოთხრობა..., რომ მკითხველი არაერთხელ წაიკითხავს, და ყოველ ჯერზე ახალ რაღაცას იპოვის მასში, ახლებურად აღიქვამს... ასევე — ლექსიც, ზეპირად რომ სწავლობენ. არის — სხვაგვარიც.

და მაინც: ერთი კარგი მოთხრობა ან ლექსი რომ შესძინოს მშობლიურ მწერლობას ავტორმა, კეთილი საქმეა...

ყველა ზარი ხომ თანაბრად არ გუგუნებს... „Vivos voco, mor-

tuos plango“ — „ცოცხლებს მოგუხზობ, მკვდრებს დაეტირებ“, — შეუძლია თქვას მოგუგუნე ზარმა, მწერალმა.

8. ჩვენს ქვეყანაში, ჩვენს დროში, როცა უწიგნური ბავშვი არ რჩება, როცა დედაენას ქვეყნის კულტურულ ცხოვრებაში დიდი სარბიელი უჩნდება, და დედაენის განვითარების საკითხები რესპუბლიკის ხელმძღვანელთა ზრუნვის საგანი გახდა (ოფიციალური დადგენილებაც კი გამოაქვთ და დადგენილების შესრულებასაც კონტროლი ეწევა), ქართული ლიტერატურისა და ქართველი მწერლის „დროშა მაღლა ავიდა“...

ამის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოხატულება ის არის, რომ ქართული მწერლობისა და ქართული ენის ბურჯებს საგანგებო დღეები დაუწესდათ¹, მათი დეაწლი რომ იხსენიებოდეს: რუსთაველის დღე, ილიას დღე, აკაკის დღე, ვაჟას დღე, იაკობ გოგებაშვილის დღე...

აქ ერთი საკითხი ჩნდება: ბუნებრივი არ იქნებოდა გვქონოდა ქართული ენის დღე, იმ ენის დღე, ურომლისოდაც რუსთაველის, ილიას, აკაკის, ვაჟას... ზარები არ იფუტუნებდნენ?...

შეიძლებოდა ქართული ენის დღე დაკავშირებოდა ქართული პოეზიის მწვერვალის — რუსთაველის დღეს: „რუსთაველისა და ქართული ენის დღე“...

ამ დღეს შევაჯამებდით, რა გაკეთდა ქართული ენის კვლევისათვის რესპუბლიკის სამეცნიერო-კვლევითსა და სამეცნიერო-პედაგოგიურ დაწესებულებებში... სალიტერატურო ენის ნორმათა სახელმწიფო კომისიაში, რადიოსა და ტელევიზიაში — ნორმათა დანერგვის მხრივ...

რა გაკეთდა ქართველი კლასიკოსების ნაწარმოებთა მასობრივი გამოცემის მხრივ... და ასე შემდეგ...

„რუსთაველისა და ქართული ენის დღე“ (თუ: „ქართული ენისა და რუსთაველის დღე“) იქნებოდა „ქმნა მართლისა სამართლისა“..., რაც ქართულ ენას ფაქტობრივ აქვს და ოფიციალურადაც ეკუთვნის.

¹ სიცოცხლეში ილია ჭავჭავაძეს, ქართველი ხალხის ჭირისუფალს, იუბილე ვერ გადაუხადეს... უკანასკნელი ორმოცდახუთი წლის მანძილზე უსამართლობა გამოსწორდა.